

Харченко Надія Анатоліївна
доцент кафедри психології Уманського державного
педагогічного університету імені Павла Тичини,
кандидат психологічних наук
E-mail: kharchenkon.a@ukr.net

Коренюк Галина Теодозіївна
магістрантка факультету
соціальної та психологічної освіти
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

Секція: Психологічна служба в освітніх організаціях

Роль психологічної служби у формуванні професійної ідентичності майбутніх педагогів

Стратегії розвитку психологічної служби системи освіти в Україні актуалізується проблема педагогічно доцільної і неконфліктної адаптації особистості молодого людини до суспільних змін, її підготовка до самостійного життя в суспільстві. Більш глобальна життєва перспектива у молоді, як правило, поєднується із проблемою професійного самовизначення, працевлаштування, матеріального забезпечення майбутнього життя. На сучасному етапі розвитку суспільства система освіти і науки достатньо відображає зміст наявних перетворень. Від чутними є зрушення, що відбуваються у взаємодії особистості і діяльності майбутнього вчителя. Саме на основі усвідомлення студентом індивідуальних особливостей особистості у нього формується позитивне ставлення до педагогічної діяльності, завдяки досягненню образу майбутньої професійної діяльності у майбутніх фахівців актуалізується усвідомлення особистісного досвіду, формуються власні цілі, здійснюється вибір стратегій професійного саморозвитку. Таким чином, працівники психологічної служби навчальних закладів мають надати допомогу майбутнім фахівцям у виборі конкретної галузі професійної діяльності та рекомендації щодо вдалого вибору професії. У процесі психологічної консультації фахівець може виявити психофізіологічні можливості та особливості організму студента, сформулювати висновки про наявність чи відсутність медичних протипоказань щодо роботи за обраним фахом тощо, тобто зробити науково обґрунтований висновок про професійну придатність студента до певного фаху. Крім того, психологічна служба забезпечує супровід становлення професійної ідентичності майбутніх педагогів протягом усього періоду навчання у закладах вищої освіти.

Професійний розвиток є комплексним процесом, який насамперед складається із цілеспрямованої діяльності особистості та її спілкування й співпраці з колегами-фахівцями в межах певної професії. Причому, цей процес є одночасно як унікальним, так і випадковим, оскільки він суб'єктивно залежить від кожної особистості. Проте професійний розвиток особистості підпорядковується певним об'єктивним законам і закономірностям, які залежать від середовища, загального соціального досвіду людства, рівня технологічного розвитку держави, закономірностей розвитку психіки й колективної свідомості тощо. Центральне місце в професійному становленні учителя займає формування його професійної ідентичності. Професійна ідентифікація, як процес професійної ідентичності, пов'язана з професійним самовизначенням, що є емоційно забарвленим ставленням особистості до свого місця у професійному світі і важливою характеристикою соціально-психологічної зрілості особистості, потреби в самореалізації та самоактуалізації. Професійна ідентичність педагога виконує таку функцію, як розвиток «професійного почуття», тобто емоційного прийняття себе як людини, яка, займається

певною справою, усвідомлення певної ментальності, впевненість у своїй професійній приналежності, самостійності та ефективності, переживання своєї професійної цілісності та визначеності. Професійну ідентичність характеризує приєднання та накладання образу професії (зі всіма її закономірностями) на особливості конкретної особистості.

У проведеному нами емпіричному дослідженні виявлено зв'язок самоідентичності студента та його самооцінки у такий спосіб: високий і середній рівень професійної самооцінки впливає на формування таких компонентів професійно-педагогічної спрямованості як «ставлення до себе як до вчителя» та «позитивне ставлення до предмета». І навпаки, низький рівень професійної самооцінки перешкоджає їх формуванню. Більшість студентів не мають досвіду професійної педагогічної діяльності, тому становлення професійно-педагогічної самоідентичності уможливується в процесі виконання професійних обов'язків під час практики у школах чи дитячих садках.

Професійна ідентичність педагога виконує таку функцію, як розвиток «професійного почуття», тобто емоційного прийняття себе як людини, яка, займається певною справою, усвідомлення певної ментальності, впевненість у своїй професійній приналежності, самостійності та ефективності, переживання своєї професійної цілісності та визначеності. Професійну ідентичність характеризує приєднання та накладання образу професії (зі всіма її закономірностями) на особливості конкретної особистості. У структурі професійної ідентичності виділяють наступні компоненти як: переконання у правильності вибору професії та позитивного ставлення до себе як суб'єкта учбово-професійної діяльності та майбутньої професійно-виробничої діяльності; професійної ідентичності (усвідомлення своєї тотожності з професійним образом-Я); професійного образу-Я; Я-концепції та Я-образів (ідеального, нормального, реального); образу – професії.

Зазначимо, що одним із завдань психологічної служби освітніх організацій є забезпечення психологічного благополуччя учасників навчально-виховного процесу. Основними ознаками психологічно безпечного освітнього середовища є: людиноцентризм, гуманістична спрямованість; взаємодія, вільна від проявів психологічного насилля; референтна значущість і причетність кожного до конструювання й підтримки психологічної комфортності освітнього середовища тощо. У такому випадку йдеться про особистісне зростання кожного суб'єкта освітнього процесу, а відповідно, й створюються умови для ефективного становлення їх професійної ідентичності.

Висновки. Професійно-педагогічна спрямованість являє надійну систему координат для усвідомлення професійного та особистісного досвіду сучасного педагога. Діяльність психологічної служби повинна спрямовуватись на: діагностику етапів становлення ідентичності майбутніх педагогів, визначення причин, що ускладнюють її формування, проектування на цій основі змісту і напрямків індивідуального розвитку студента, спрямованості їх самореалізації, у тому числі й у професійному контексті; корекцію – здійснення психолого-педагогічних заходів з метою усунення відхилень у психічному та особистісному розвитку, а також поведінці студентів; профілактичну та просвітницьку роботу – попередження конфліктів у міжособистісних стосунках, поведінці; психологічне консультування – надання допомоги майбутнім педагогам в її саморозумінні, самопізнанні, формуванні та збереженні адекватної самооцінки і адаптації до реальних життєвих умов, формуванні професійної ідентичності, подоланні критичних ситуацій і досягнення емоційної стійкості.

Тези надіслані 16 березня 2020 р.